

Dualizmus

Békefi Bálint

2023. augusztus 24.

Dualizmus

A dualizmus (lat. *duo* = 'kettő' szóból) azt az álláspontot jelenti, amely szerint a test és a lélek kétféle *alapvető* valóság: sem a lélek nem vezethető vissza a testre, sem a test a lélekre. A legtöbb dualista felfogás szerint a test és a lélek a földi életben egymással valamilyen módon egyesül és kölcsönhat.

Nevek és változatok

Platonista-karteziánus dualizmus. *Platón* (Kr. e. 428–348) és *René Descartes* (1596–1650) szerint a test a lélek ideiglenes lakhelye, az az eszköz, amelynek segítségével a lélek az anyagi világgal kapcsolatba kerülhet. A test és a lélek tehát kölcsönhatásban állnak egymással, a test halálakor viszont a lélek a testtől különválva továbbél. Platón számára a lélek elsődleges szerepe a gondolkodáshoz szükséges időtlen és anyagtalan ideák ismerete, míg Descartes a tudatos tapasztalatok alanyának tekintette.

Arisztotelianus-tomista dualizmus. *Arisztotelész* (Kr. e. 384–322) számára a lélek tartalmazza és ruházza fel a testet az emberi életre jellemző képességekkel, mint például az anyagcsere, a mozgás és a gondolkodás. Kétséges, hogy Arisztotelész dualistának nevezhető-e, hiszen számára a test és a lélek, ha különválnak, megszűnnek teljes értékű önmaguknak lenni. *Aquinói Szent Tamás* (1225–1274) a keresztény teológia szükségleteinek megfelelően árnyalta Arisztotelész filozófiáját. A lélekkel kapcsolatban azt állította, hogy bár valóban szorosan összefügg a testtel, mégis képes attól függetlenül továbbélni, még ha ez számára természetellenes és korlátozott állapot is.

Hindu dualizmus. A hinduizmus *njája-vaishésika* iskolája szerint a lélek örökkévaló, ám a születéstől a halálig egyesül egy anyagi testtel. Ebben a felfogásban a lélek szerepébe beletartoznak mind a karteziánus, mind az arisztotelészi tulajdonságok: a lélek éli át a tudatos tapasztalatokat – ehhez azonban szüksége van az érzékszervek benyomásaira, tehát test nélküli állapotában öntudatlan –, és a lélek ruházza fel a testet az életfunkciókkal, megkülönböztetve azt az élettelen dolgoktól.

Érvek és ellenérvek

A mai nyugati filozófiában kevés olyan érvet találni, ami valóban a dualizmus mellett vagy ellen szól. A legtöbb ilyennek nevezett érv valójában a materializmust kritizálja, vagy éppen

amellett érvel – azzal az előfeltevéssel, hogy vagy a materializmusnak, vagy a dualizmusnak igaznak kell lennie. Ezek a materializmus mellett és ellen szóló érvek megtalálhatók a [materializmusról szóló cikkben](#). A dualista a materializmus mellett az idealizmust is kritizálja – hogy hogyan, az olvasható az [idealizmusról szóló cikkben](#). Valójában egy fő ellenérv van, ami kifejezetten a dualizmust érinti: az ún. interakció-probléma, és annak egy alelete, a párosítás-probléma.

Interakció és párosítás. A dualizmus legtöbb változata azt állítja, hogy a test és a lélek egymással kölcsönhatásban áll: a lelkünk hat a testünkre – például akaratumkon, döntéseinken keresztül –, a testünk pedig hat a lelkünkre – például érzékszerveink vagy tudatmódosító szerek révén. A dualizmus szerint viszont a test és a lélek két egészen különböző fajta dolog, és nehéz elképzelni, hogy hogyan tudnának egymásra hatni. És vajon, ha elfogadjuk, hogy a testek és a lelkek kölcsönhatnak, hogyan dől el, hogy melyik lélek melyik testtel van kapcsolatban? Miért nem érzi egyik ember lelke a másik ember gyomorfájását, vagy miért nem a másik ember emeli föl a karját, amikor az egyik ember lelke úgy dönt? A dualisták kétféleképpen válaszolnak:

1. Egyesek szerint bár a léleknek nincsenek anyagi tulajdonságai, mint például mérete vagy tömege, ettől még lehet *helye* vagy pozíciója a térben. Ha ugyanott van, mint egy bizonyos agy (és együtt mozog vele), az megmagyarázza, hogy miért ahhoz a testhez kapcsolódik, és a kölcsönhatás rejtélyességét is csökkenti.
2. Mások amellett érvelnek, hogy az oksági kölcsönhatás „józan paraszti ésből” származó felfogása – kb. szilárd tárgyak egymáshoz nyomódása – a modern fizika fényében tarthatatlan, viszont nehéz olyan nem önkényes alternatív feltételrendszert találni, ami a szubatomi részecskék kölcsönhatásait elismeri, de a test-lélek interakciót kizárja.

Keresztény értékelés

A Biblia és annak alapján a keresztény teológusok többsége a dualizmussal egyetértve tanítja, hogy az embernek van testtől különálló lelke (vö. [bibliai embertan](#)). Ezt a következő újszövetségi szakaszok támasztják alá (bár értelmezésük nem áll vitán felül):

Ne féljetez azoktól, akik a testet megölik, de a lelket meg nem ölhetez. Inkább attól féljetez, aki mind a lelket, mind a testet elpusztíthatja a gyehennában. (Máté 10,28 *RÚF*)

Tehát mindenkor bizakodunk, és tudjuk, hogy amíg a testben lakunk, távol lakunk az Úrtól... [d]e bizakodunk, és inkább szeretnénk elköltözni a testből, és hazaköltözni az Úrhoz. (2 Korinthus 5,6.8 *RÚF*)

Mert szorongattatom e kettő között, kívánván elköltözni és a Krisztussal lenni, mert ez sokkal inkább jobb. De [a] testben megmaradnom szükségesebb tiérettetek. (Filippi 1,23–24 *KÁR*)

És amikor feltörte az ötödik pecsétet, láttam az oltár alatt azoknak a lelkét, akiket az Isten ígéjéért öltek meg, és azért a bizonyágtételért, amelyet megtartottak. (Jelenések 6,9 RÚF)

Egyes dualista filozófusok azonban további állításokat tesznek, amelyek ellentétesek a bibliai keresztény tanítással:

- *Testellenesség.* Egyes dualista felfogásokban a test a lélek börtöne: a test korlátozza a lélek megismerőképességét (platonizmus) vagy magával rántja saját bűnösségébe (gnoszticizmus), ezért a lélek az anyagtalan világba vágyakozik szabadulni. A biblikus szemlélet ezzel szemben az, hogy a testi létezés Isten jó tervének része, és a halált követő test nélkülség pusztán a feltámadásig tartó ideiglenes állapot (1Kor 15,35–53).
- *A lélek preegzisztenciája.* A platonista és a hindu felfogásban a lélek már a testhez kapcsolódását megelőzően is, sőt öröktől fogva létezik. Ez a gondolat keresztény körökben sosem terjedt el, bár a sokat vitatott 3. századi egyházatya, *Órigenész* (kb. 185–254) módosított formában elfogadta. A Biblia ilyen tanításról nem tud: az emberélet az anyaméhben kezdődik (Zsolt 139,16; Jer 1,5).
- *Lélekvándorlás.* Mind Platón, mind a hindu iskolák tanításának része a reinkarnáció tana, vagyis az, hogy a halál után a lélek újraszületik egy másik testbe – hogy milyenbe, azt az igazságszolgáltatás valamilyen formája vezérli. Ez a tan idegen mind [a Bibliától](#), mind [az ógyházi teológiától](#).